

بررسی رابطه‌ی احساس تنهایی، حمایت ادراک شده و رضایت زناشویی با استفاده از شبکه‌های مجازی در بین زوجین تهرانی

اعظم پاک خصال*، سیف الله سیف الهی**، خلیل میرزائی***

چکیده

هدف از این پژوهش، تبیین رابطه‌ی احساس تنهایی، حمایت ادراک شده و رضایت زناشویی با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و اینترنت در بین زوجین شهر تهران است. در این پژوهش بنابر ماهیت موضوع، از روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه بهره گرفته شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات از طریق نرم‌افزار «SPSS» انجام شد. جامعه‌ی آماری این پژوهش را زنان و مردان متأهل ساکن مناطق ۶، ۲ و ۱۵ شهر تهران در سال ۱۳۹۷ تشکیل می‌دهد. تعداد نمونه با استفاده از فرمول «کوکران» ۳۸۵ نفر برآورد شد، یافته‌ها حاکی از وجود رابطه‌ی معنادار بین متغیرهای پژوهش است؛ بین متغیر احساس تنهایی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد؛ بین متغیرهای حمایت ادراک شده و رضایت زناشویی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه‌ی منفی معنادار وجود دارد. نتایج حاکی است، آسیب‌های خانوادگی و فردی از مهم‌ترین پیامدهایی است که در اثر استفاده‌ی نادرست از شبکه‌های اجتماعی مجازی در خانواده‌ها و بین زوجین به وجود می‌آید؛ نبود حمایت ادراک شده از سوی همسر، احساس تنهایی و رضایت نداشتن از زندگی زناشویی با استفاده‌ی بیشتر و اعتیادگونه از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی ارتباط دارد و در نهایت به کاهش ارتباطات همسران در خانواده و مشکلات زناشویی منجر می‌شود.

واژگان کلیدی

احساس تنهایی، حمایت ادراک شده، رضایت از زندگی زناشویی، شبکه‌های اجتماعی مجازی.

*. دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
(a.pakhesal@alzahra.ac.ir)

** دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده‌ی مسئول)
(Dr.seyfolahi.s@gmail.com)

*** دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (Mirzaeei_Khalil@riau.ac.ir)
تاریخ دریافت: ۹۸/۶/۹ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۱۹

۱- مقدمه و بیان مسئله

شبکه‌های اجتماعی مجازی به یکی از عرصه‌های جنجالی و چالش‌برانگیز در زندگی روزمره‌ی افراد جامعه و مطالعات اجتماعی تبدیل شده است. این شبکه‌ها برای نسل امروز، حکم شبکه‌های اجتماعی محلی، دوستانه، مذهبی و... نسل‌های گذشته را پیدا کرده است. از منظر جامعه‌شناسی، به این پدیده به عنوان شکلی از زندگی اجتماعی که روابط افراد در جامعه را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد، پرداخته می‌شود. از جمله‌ی این چالش‌ها می‌توان به تغییرات ساختار شکنانه در رفتارهای افراد جامعه، روابط بین فردی در خانواده و روابط میان همسران اشاره کرد. رضایت از زندگی زناشویی عامل مهمی است که به وسیله‌ی آن می‌توان کیفیت زندگی زناشویی را ارزیابی کرد؛ به علاوه، بررسی میزان احساس تنهایی و حمایت ادراک شده بین زوجین می‌تواند به درک روابط بین فردی و اجتماعی از دیدگاه شخص کمک کند.

افزایش توجه کاربران اینترنتی به شبکه‌های اجتماعی و رشد این شبکه‌ها در فضای مجازی در سال‌های اخیر، موجب شد در مراکز دانشگاهی و پژوهشی مطالعات علمی درباره‌ی این شبکه‌ها انجام شود. ظهور و تأثیر جهانی این شبکه‌ها مثل فیس‌بوک، توئیتر، گوگل پلاس، اینستاگرام و تلگرام نحوه‌ی ارتباط افراد را تغییر داده و شکل‌های جدیدی از تعامل اجتماعی^۱ را ایجاد کرده است. فناوری‌های جدید در حال تغییر شیوه‌های برقراری ارتباط در جامعه هستند (Vosner, 2016:20) و در چگونگی ارتباط افراد در سازمان‌ها و گروه‌های مختلف از جمله خانواده نیز تأثیرگذار بوده‌اند. کاهش ارتباطات خانوادگی میان کاربران شبکه‌های اجتماعی به احساس تنهایی خانوادگی منجر می‌شود. این احساس در اثر نداشتن روابط رضایت‌بخش رخ می‌دهد. همچنین نبود حمایت درک شده در نتیجه‌ی فقدان روابط رضایت‌بخش در زوجین است. از طرفی، امروزه عضویت در شبکه‌ی اجتماعی مجازی و استفاده از اینترنت رو به گسترش است و در یک تناقض پیش‌رونده به تنهایی بیشتر افراد نیز دامن زده است. حضور در فضای مجازی علاوه بر زندگی روزانه و روش‌ها و تعاملات انسان‌ها، اجتماعی شدن او را نیز تغییر داده و متحول کرده (Deters & Mehl, 2012:13) و شیوه‌های جدیدی از ارتباط را خلق کرده است. حضور مستمر کاربر در شبکه‌های اجتماعی، باعث تقویت روابط او با دوستان مجازی و کاهش روابط در دنیای واقعی می‌شود. این افراد، وقت گذراندن در فضای مجازی را جایگزین زمانی که باید با دوستان و خانواده‌ی خود بگذرانند، می‌کنند. گاهی فرد آن چنان با دوستان مجازی خومی گیرد که ترجیح می‌دهد بیشتر در فضای مجازی و با آنها

ارتباط داشته باشد تا با افرادی مثل همسر و اعضای خانواده که از نظر فیزیکی به او نزدیک هستند. شبکه‌های اجتماعی می‌تواند نتایج مثبتی درخصوص روابط کاری و اجتماعی داشته باشد (Ellison & et al, 2014, Leidner & et al, 2010, 229-242 Wu, 2013)؛ بدین طریق که اتصال بیشتر افراد به یکدیگر، تأمین دسترسی به منابع مختلف و عملکرد کاری فرد را افزایش می‌دهد، اما اگر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی خلاف خیر فردی و اجتماعی و مشکل‌زا باشد، فساد، بزهکاری، تعارضات زناشویی، کاهش رضایت زناشویی و در نتیجه خیانت، طلاق عاطفی یا قانونی همسران را در پی دارد (Zeitel-Bank & et al, 2014). همچنین استفاده‌ی بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی مجازی ممکن است، پیامدهای منفی همچون اعتیاد به اینترنت، حواس‌پرتی، تنهایی، کاهش احساسات مثبت، عملکرد ضعیف و ضعف در سلامت را به همراه داشته‌باشد (Anderson, 2015, Bevan & et al, 2014, Moreland, 2015). در واقع استفاده‌ی زیاد از اینترنت، به‌ویژه در فرم‌های بیش از حد آن، می‌تواند عوارض جانبی داشته باشد. تنهایی با اعتیاد به اینترنت همراه است (Kuss & et al, 2014) و سطح بالای حمایت اجتماعی درک شده‌ی برخط می‌تواند به استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت منجر شود (Hardie & Tee, 2007).

حضور زیاد برخط در شبکه‌های اجتماعی مجازی و داشتن تعداد زیادی مخاطب برخط می‌تواند کمبود روابط اجتماعی را به‌گونه‌ی معناداری جبران کند (Hood, Creed & Mills, 2017). مطالعات نشان می‌دهد افرادی که احساس تنهایی می‌کنند، بیشتر در معرض سوءاستفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند (Giota, & Kleftras, 2013).

احساس تنهایی وضعیت نامطلوب و پیامدهای مضر در طول زندگی دارد (Qualter, 2015)، گرچه می‌توان انزوای اجتماعی را به عنوان یک بعد عینی و قابل اندازه‌گیری از روابط اجتماعی دید، احساس تنهایی حالت عاطفی ذهنی از انزوای اجتماعی است و از قطع ارتباط و روابط اجتماعی ناکافی فرد ناشی می‌شود (Holt-Lunstad, Smith & Baker, 2015). احساس تنهایی زمانی به وجود می‌آید که انسان در فرایند تماس با دیگران، ارتباط حقیقی و صمیمانه نداشته باشد. از لحاظ تاریخی، تنهایی فقط با افزایش استفاده از رسانه‌های اجتماعی برخط در ارتباط نیست، اما با افزایش محبوبیت رسانه‌های اجتماعی در سال‌های اخیر، تنهایی با استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بیشتر مرتبط بوده است.

برخلاف جنبه‌های اجتماعی رسانه‌های اجتماعی مجازی و مزایای احتمالی جوامع برخط، محققان اعلام کرده‌اند که شبکه‌های اجتماعی در جوامع برخط لزوماً برای جبران نبود روابط نابرخط/ برون خطی یا کاهش احساس تنهایی کافی نیست (Yao & Zhong, 2014). مطالعات

نشان داده‌اند، میزان رضایت از زندگی افرادی که وقت بیشتر خود را در سیستم خانوادگی خود می‌گذرانند، به‌طور معناداری بیشتر از افرادی است که سهم زیادی از وقت خود را شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانند. (Boyd, 2008)

با توجه به موارد مطرح شده به نظر می‌رسد، هرچقدر انسان‌ها در دنیای واقعی احساس تنهایی کنند و حمایت ادراک شده‌ی آنها از سوی خانواده کم باشد و احساس رضایت و خشنودی از روابط خانوادگی و یا زناشویی نداشته باشند، بیشتر تمایل دارند تا به دنیای مجازی پناه ببرند. در نتیجه در اثر استفاده‌ی مداوم و اعتیادگونه از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی، شاهد ناراضی‌تری فزاینده‌ی در خانواده باشیم که در آن زوجین به‌جای ارتباطات لذت‌بخش گذشته، روابط اینترنتی را ترجیح داده و تلاش بیشتری را صرف حفظ ارتباطات اینترنتی می‌کنند. به این ترتیب، توانایی انجام دادن وظایف زناشویی را در دنیای واقعی نداشته و ثبات زندگی واقعی را از دست می‌دهند. در این مقاله با استفاده از نظریه‌ی احساس تنهایی، حمایت ادراک شده و رضایت زناشویی این موضوع بررسی می‌شود که آیا احساس تنهایی، حمایت ادراک شده و رضایت زناشویی با استفاده‌ی مشکل‌زا از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه دارد؟ و به‌طور خاص بر رفتارهای فردی و روابط میان همسران در خانواده تمرکز شده است.

۲- پیشینه‌ی پژوهش

مطالعه‌ی طولی انجام شده بر روی گروهی، حاکی است که اینترنت، نیاز به ارتباط بین فردی فیزیکی را به نحو دیگری در شبکه‌های ارتباطی جایگزین می‌کند. بیشتر این روابط مدل‌های ضعیف ارتباط هستند و در روابط خانوادگی نیز تأثیر منفی دارند (Kaufman & et al, 2008). مک دانیل و همکاران در پژوهشی با عنوان «آیا شما چیزی برای پنهان کردن دارید؟ رفتارهای مربوط به خیانت در سایت‌های شبکه‌های اجتماعی و رضایت زناشویی» این موضوع را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده است که رسانه‌های اجتماعی مجازی، مسیری واحد برای رفتارهایی فراهم می‌کند که ممکن است، به‌صورت بالقوه به روابط عاشقانه‌ی زوجین صدمه بزند؛ مثل برقراری ارتباط با یک دوست جایگزین که ممکن است به ایجاد تعارض، شکاف در رابطه و در نهایت طلاق منجر شود (McDaniel & et al, 2014: 88-95).

فرقانی و مهاجری در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که با افزایش ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی تغییر در هر یک از مؤلفه‌های سبک زندگی از جمله تغییر در تعاملات و ارتباطات رودرروی کاربران نیز بیشتر می‌شود (فرقانی و مهاجر، ۱۳۹۷: ۲۹۲-۲۵۲).

شکریبگی در پژوهشی با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی و ظهور تحولات در روابط زناشویی زوجین منطقه ۱ شهر تهران» که در شهر تهران به روش پیمایش انجام شد به این نتیجه رسید که بین گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی و ظهور طلاق عاطفی، ناسازگاری هویتی، اباحه‌گری عملی، نارضایتی از زندگی زناشویی و ظهور خانواده‌های کم و بدون فرزند رابطه‌ی معنادار وجود دارد (شکریبگی، ۱۳۹۶: ۱۲۷-۹۵).

کاترین هرتلین و مارکی بلومر^۱ در پژوهشی با عنوان «تأثیر تکنولوژی بر روابط بین زوجین و خانواده» به این نتیجه رسیدند که تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی، فعالانه یا منفعلانه، میان زنان خانه‌دار و افرادی که خارج از خانه هستند، پیوند برقرار می‌کنند و آنها این ارتباط را به اشکال مختلف و پیچیده‌ای ادامه می‌دهند. به نظر وی اولین و مشخص‌ترین ویژگی تکنولوژی این است که ساختار و فرایند ارتباط را تحت تأثیر قرار می‌دهد (پیر جلیلی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۲).

نادکارنی و هافمن^۲ در پژوهشی دو عامل نیاز به تعلق داشتن و نیاز به خودابرازی را مهم‌ترین عوامل استفاده‌ی افراد از شبکه‌های اجتماعی مجازی دانسته‌اند (رازقی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۵).

دیویس و همکاران در پژوهش خود با عنوان «وابستگی مصرف رسانه و رضایت زناشویی در زوج‌های تازه ازدواج کرده» که بین ۵۷ زوج (۱۱۴ نفر) در چارچوب مدل شناختی-اجتماعی لارس انجام دادند، به این نتیجه دست یافتند که بین مصرف رسانه و رضایت زناشویی رابطه‌ی منفی وجود دارد. بین مصرف تلویزیون و رضایت زناشویی رابطه‌ی مثبت وجود دارد. بین مصرف اینترنت و رضایت زناشویی رابطه‌ی منفی وجود دارد (Davis & et al, 2012).

جوینسون^۳ در مطالعه‌ای که درباره‌ی زوجین استفاده‌کننده از شبکه‌های اجتماعی انجام شد، به این نتیجه رسید که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در زوجینی که در رابطه‌ی خود تنهایی و سردی عاطفی بیشتر احساس می‌کنند، بیشتر بوده و همچنین شبکه‌های اجتماعی یکی از عواملی است که می‌تواند سبب آشفتگی تعهدات میان زوجین باشد. او در پژوهش خود با این هدف که چه چیزی در سایت‌های مورد نظر وجود دارد که شخص را تحریک به ماندن در فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌کند، با کاربران شبکه‌ها مصاحبه کرده و خصوصیات شخصی، باورها، ارزیابی رفتار، نیازها و عوامل انگیزشی را شناسایی کرده است و به این نتیجه

1.Hertlein & Blumer (2014)

2.Nadkarni & Hofmann (2012).

3.Joinson (2008).

رسید که برقراری ارتباط و حفظ تماس دلیل اصلی استفاده‌ی افراد از شبکه‌های اجتماعی از جمله فیسبوک است. (Boyd,2008: 2257-2264)

نتایج پژوهش توبرت و پینکوورت نشان داد که احساس تنهایی در رضایت از زندگی زناشویی افراد و وابستگی به اینترنت تأثیر دارد و در افراد متأهل ایجاد تعارض می‌کند (Teubert & Pinquart, 2011).
مش‌ا در پژوهش خود نشان داد که استفاده از این رسانه می‌تواند زمان و مرزهای خانوادگی را با مشکل مواجه کند (عباسی شوازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۸).

هانیون در پژوهشی نشان داد که احساس تنهایی و کاهش عزت نفس با کاربری وبلاگ ارتباط مستقیم دارد (Hanyun,2007).

گروهول طی تحقیقاتی که درباره‌ی دلایل گرایش افراد به اینترنت و استفاده‌ی اعتیادآور از آن انجام داد، بدین نتیجه رسید که افرادی که وقت زیادی را صرف استفاده از کامپیوتر می‌کنند، کسانی هستند که در زندگی با مشکلاتی مواجه‌اند. در واقع، این افراد چون به برخورد با مشکلاتشان در زندگی رغبتی ندارند و مایل نیستند حتی با آنها روبه‌رو شوند، به فعالیت اعتیادآور در اینترنت می‌پردازند (Grohol, 2009).

۱۵۶

نتایج تعداد زیادی از مطالعات انجام شده نیز نشان می‌دهد که کاربرد زیاد اینترنت با افزایش احساس تنهایی و همچنین کاهش روابط خانوادگی و دیگر مناسبات اجتماعی مرتبط است (Chang & chen,2004, Kim,2006, Morahan & Schumacher,2003, Yang & Tung,2007)
همچنین استفاده از اینترنت موجب کاهش روابط خانوادگی و ایجاد احساس تنهایی می‌شود (Young, 1999, kraut,1998) احساس تنهایی خانوادگی، میزان استفاده از اینترنت را به گونه‌ی مثبت پیش‌بینی می‌کند (سلیمی و همکاران، ۱۳۸۸)؛ مردان به دلیل احساس تنهایی یا کسب نکردن رضایت جنسی کافی در زندگی زناشویی به روابط اینترنتی روی می‌آوردند (Underwood & Findlay,2004: 127-140).

با رشد روزافزون آمار طلاق همراه با پیشرفت تکنولوژی و تغییر نیازهای انسان‌ها در زندگی مدرن بدیهی است که به تعیین عوامل پیشگیری‌کننده از آسیب‌های اجتماعی ضروری است؛ لذا این پژوهش درصدد است تا رابطه‌ی متغیرهای احساس تنهایی و عدم حمایت درک شده از سوی زوجین و در نتیجه نارضایتی زناشویی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و اینترنت را بررسی کند.

۳- ملاحظات نظری

پژوهش حاضر سعی دارد، در بررسی موضوع مورد مطالعه از تئوری‌های تلفیقی بهره گیرد. در ادامه، نظریه‌هایی را که مرجع نظری این پژوهش انتخاب شده‌اند، معرفی می‌شوند.

احساس تنهایی یکی از مسائل مهم در روابط اجتماعی است. ویس تنهایی را به «تنهایی هیجانی» و «تنهایی اجتماعی» تقسیم کرده‌است. تنهایی هیجانی از فقدان دل‌بستگی صمیمی و نزدیک با اشخاص دیگر به وجود می‌آید و باعث احساس تهی بودن و اضطراب می‌شود، اما تنهایی اجتماعی از فقدان یک شبکه‌ی ارتباطات اجتماعی ناشی می‌شود که در آن فرد، بخشی از یک گروه دوستانه است که علایق و فعالیت‌های مشترک دارند (Weiss, 1973). از طرفی، احساس تنهایی که بر اساس کاستی‌ها در برقراری پیوندهای عاطفی و اجتماعی تعریف می‌شود، می‌تواند زمینه‌ساز نارضایتی از زندگی و در نهایت نارضایتی از زناشویی شود (Markman & Kraft, 1989). Pinquart, 2008). ارضای روابط اجتماعی تأثیر عمده‌ای در سلامتی و بهزیستی افراد دارد (Hein-rich & Gullone, 2006). همچنین یکی از عوامل مهم نارضایتی زناشویی نبود گفت‌وگو و حمایت عاطفی در بین زوجین است که حمایت ادراک شده یک عامل سازنده - هم برای مشکلات گوناگون روانی و اجتماعی و هم برای آسیب‌هایی که اینترنت به وجود می‌آورد- عمل می‌کند (Keipi, Räsänen, & Oksanen, 2018, Lee & Goldstein, 2016: 568-580, Minkkinen & et al, 2015: 50-57, Turja & et al, 2017: 31-41). گاهی افراد برای چیره‌شدن بر احساس تنهایی و کاهش تعارض زناشویی به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی روی می‌آورند، پژوهشگران دریافتند که تنهایی و کمبود در روابط نابرخط/ برون خطی و رودررو عوامل انگیزشی برای مشارکت در جوامع آنلاین است (Barak & et al, 2008: 1867-1883). تأثیر حمایت اجتماعی و عاطفی در افرادی که احساس تنهایی می‌کنند، متفاوت است. مطالعات نشان داده‌است، ویژگی‌های خاص شخصیتی با نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه دارد (Kross & et al, 2013, Giota & Kleftaras, 2013: 3-6, Song & et al, 2014: 446-452).

گروهی از افرادی که از نظر عاطفی متزلزل‌اند و مشکلات روانی- اجتماعی دارند و احساس تنهایی می‌کنند، برای فرار از تنهایی و دستیابی به حمایت عاطفی و اجتماعی و جبران نارضایتی از زندگی از شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتباط برخط استفاده می‌کنند و می‌توانند برای نارضایتی از روابط نابرخط شبکه‌های اجتماعی برخط را جایگزین کنند (Ali, Farrer, Gulliver & Griffiths, 2015, Wilson & et al, 2010: 173-177, Chung, 2013: 1408-1414, Klef-taras, 2014, Song & et al, 2014: 446-452)؛ بنابراین بین میزان استفاده از اینترنت و تنهایی و

انزوا رابطه‌ی معنادار وجود دارد (Moody, 2004: 213-238). در نتیجه زوجین در چرخه‌ی معیوب گرفتار می‌شوند و به تنهایی آنها افزوده می‌شود (Ozlem, 2013: 445-454). احساس تنهایی را می‌توان یکی از عوامل مهم اختلال‌های عاطفی دانست که به فاصله‌ی عاطفی زوجین و نارضایتی طرفین از کیفیت رابطه‌ی خود با دیگری منجر می‌شود.

کرات^۱ در مطالعه‌ی طولی، مدلی ارائه کرد که براساس آن استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت ارتباط با اعضای خانواده را کاهش می‌دهد و انسان‌ها را از جامعه و ارتباطات اجتماعی واقعی دور می‌کند و با حذف تعاملات اجتماعی و تسلط بر زندگی افراد می‌تواند موجبات احساس تنهایی و در نهایت افسردگی را فراهم کند.

بنا بر دیدگاه نظریه‌پردازان بی‌سازمانی اجتماعی، افراد در جهان مدرن اغلب از تماس‌های اجتماعی‌شان جدا شده‌اند. انسان مدرن، تنهاست چراکه از فقدان روابط اولیه، شخصی و احساسی رنج می‌برد. روابط ثانویه، غیرشخصی و عقلانی وجود دارند، اما این روابط برای ثبات شخصی رضایت‌بخش نیستند.

دیوید ریزمن در مطالعه‌ی جامعه‌ی شهری جدید، استدلال می‌کند که فرد شهری، حتی در میان انبوه‌ها تنهاست. او در تعامل پایدار با بسیاری از اشخاص است، اما رابطه‌ی او گرما و صمیمیت مورد نیاز را ندارد. بنابراین آنچه نظریه‌پردازان بی‌سازمانی اجتماعی بیان می‌کنند، افراد در گذشته از طریق شبکه‌های بادوام و مترکم وابسته بودند و روابط و اتصالات میان آنها در حد بالایی قرار داشت. آنها معتقدند که صنعتی شدن، شهرنشینی، تقسیم کار و فرایند عقلانیت موجب فروپاشی این باندهای اجتماعی شده و از خود، افراد تنها و بدون ارتباط به‌جای گذاشته است (امیرکافی، ۱۳۸۳: ۷۴). این در حالی است که افزایش شبکه‌های کامپیوتری در حال تسهیل توسعه‌ی فردگرایی مشبک، مبنایی برای اجتماع است؛ تعاملات فردیت‌یافته‌ی شخص به شخص و تعاملات تخصصی مواردی از این نوع هستند. در این وضعیت فرد و نه گروه (خانواده)، واحد اولیه‌ی پیوند و اتصال هستند. اینترنت نابودکننده‌ی اجتماع نیست، بلکه واکنش و انعکاسی از گسترش انواعی از اجتماع است که قبلاً در جهان توسعه‌یافته‌ی غرب رایج شده‌است.

هر شخص، صفحه‌کلیدی میان پیوندها و شبکه‌هاست. ارتباط افراد به شکل فرد نه به شکل واحد کاری یا خانوار حفظ می‌شود. افراد به سرعت بین شبکه‌های اجتماعی‌شان در حال تغییر (حرکت) هستند. هر شخص به شکل جداگانه‌ای شبکه‌های خود را برای دستیابی اطلاعات، همکاری،

1. Kraut (1998).

حمایت، سفارش، معاشرت و احساس تعلق به کار می‌اندازد (Welman & et al, 2001: 436-455). در این پژوهش، «رابطه‌ی ناب» گیدنز^۱ در ارتباط با رضایت از زندگی زناشویی بررسی می‌شود. از دیدگاه گیدنز عشق، روابط صمیمی و جنسی از عناصری هستند که باید تأثیر مدرنیته را در آنها بررسی کرد. از نظر وی، تغییر شکل صمیمیت با هویت شخصی و شیوه‌های زندگی نیز ارتباط دارد و رابطه‌ی ناب و هویت شخصی به شدت باهم درآمیخته‌اند (گیدنز، ۱۳۸۷: ۲۲). ازدواج‌ها در دوران ماقبل مدرن بیشتر به وسیله‌ی والدین ترتیب داده می‌شدند و متأثر از ملاحظات اقتصادی قرار داشتند، پیوند زناشویی در چارچوب‌های تقسیم کار داخلی شوهر نان‌آور و زن خانه‌دار شکل می‌گرفت؛ روابط بر پایه‌ی قواعد و الزام‌های از پیش تعیین شده و جاافتاده تنظیم می‌شدند. در حالی که رابطه‌ی ناب به واسطه‌ی عشق و صمیمیت طرفین رابطه تنظیم می‌شود و به عوامل بیرون از رابطه وابسته نیست. از این رو، گویی رابطه در فضا شناور است (گیدنز، ۱۳۸۷: ۲۲). در جامعه‌ی مدرن عواملی مثل احساس رضایت عاطفی، حمایت ادراک شده، اهمیت نفس رابطه، بازبودن رابطه و تداوم آن، تعهد، صمیمیت و خودمانی بودن، اعتماد متقابل و سرگذشت مشترک باعث شکل‌گیری رابطه‌ی ناب در زندگی و در نتیجه رضایت زناشویی می‌شوند و ازدواج‌های سنتی را که مبتنی بر الزام‌های بیرونی و ابتکارات والدین یا خویشاوندان، هستند را نفی می‌کند. گیدنز رابطه‌ی ناب را رابطه‌ای می‌داند که در دنیای امروز مقبول افتاده و رواج پیدا کرده است و معتقد است: «کیفیت رابطه اهمیت بسیاری دارد و همین ویژگی است که رابطه‌ی ناب را از دیگر انواع رابطه جدا می‌کند، روابطی که با کشاکش‌های آشکار همراه بوده یا مبتنی بر مصلحت‌های بیرونی هستند و یا اینکه بدون پیوند درونی در سکوت و خاموشی سپری می‌شوند» (گیدنز، ۱۳۸۷: ۱۳۹). بنابراین می‌توان چنین استنباط کرد که در جوامع جدید اگر رابطه‌ی ناب بین زوجین شکل نگیرد شبکه‌های اجتماعی مجازی و اینترنت با همه‌ی جذابیت‌های خود می‌تواند جایگزینی باشد که نهاد خانواده را تهدید کند. به زعم هابرماس محیط تعاملی اینترنت را می‌توان به مانند فضایی در نظر گرفت که کاربران به راحتی در آن گفتمان می‌کنند و فضای صمیمیت و ابراز احساسات در محیط‌های تعاملی اینترنت شکل می‌گیرد و از یکدیگر تأثیر پذیرفته و همچنین کاربران نیازها و مسائل و مشکلات خود را با هم مطرح کرده و انرژی عاطفی خود را در این محیط صرف می‌کنند (پیوزی، ۱۳۷۱). اگر نظریه‌ی کنش ارتباطی به صورت مدل علی در نظر گرفته شود، چنین فرایندی به وجود خواهد آمد: ورود به یک فضای گفت‌وگو، به وجود آوردن فضای صمیمیت، ابراز احساسات،

ابراز نیازهای اساسی. پس محیط تعاملی اینترنت را می‌توان فضایی در نظر گرفت که کاربران به راحتی در آن گفت‌وگو می‌کنند. از این رو چه بسا می‌توان گفت، در جامعه و خانواده‌ای که محیط بستر لازم برای ایجاد گفتگویی که نیازهای اساسی افراد را تأمین می‌کند، مهیا نمی‌کند، استفاده از اینترنت در راستای رفع این کمبود به خوبی نمایان می‌شود.

نظریه‌ی استفاده و رضامندی، نظریه‌ی مرتبط با متغیر وابسته است که میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی را بیان می‌کند. این نظریه، مخاطب را فردی انتخاب‌گر و آزاد معرفی می‌کند و به نقش او در انتخاب رسانه و محتوای دلخواه اهمیت می‌دهد. فرض اصلی الگوی استفاده و خشنودی این است که مخاطبین - به شکل کم و بیش فعال - به دنبال محتوایی هستند که بیشترین خشنودی را برای آنها فراهم کند. درجه‌ی این خشنودی بستگی به نیازها، انگیزه‌ها و علایق افراد دارد. مخاطب دنبال محتوا و رسانه‌ای می‌رود که بیشترین جذابیت و کشش را برای او به همراه داشته باشد و بیشترین خشنودی را برای آنها فراهم کند (ویندال، ۱۳۷۶: ۲۷). *ارتباط به‌وسیله‌ی شبکه‌های اجتماعی مجازی سبک زندگی و نگرش‌های افراد را تغییر داده و تأثیر زیادی در روابط افراد به‌ویژه روابط زناشویی گذارده است. از نکات مورد توجه در گسترش استفاده از فضای مجازی، آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن است. هم‌زمان با پیدایش این فضای بی‌زمان و بی‌مکان، آسیب‌ها و تهدیدهای ناشی از آن در خانواده نیز شروع به خودنمایی کرده است. بنابراین به نظر می‌رسد، افرادی که احساس تنهایی می‌کنند و از نظر عاطفی حمایت‌های لازم را دریافت نمی‌کنند و رضایت زناشویی ندارند به دنبال محتوا و رسانه‌ای می‌روند که بسته به نیازهای آنها، بیشترین خشنودی را برای ایشان فراهم کند. با توجه به مباحث نظری ارائه شده فرضیات پژوهش به شرح ذیل است:*

- به نظر می‌رسد، بین احساس تنهایی (اجتماعی، عاطفی و خانوادگی) و میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی معنادار وجود دارد.
- به نظر می‌رسد، بین نبود حمایت درک شده (عاطفی، اجتماعی) از سوی زوجین و میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه‌ی معنادار وجود دارد.
- به نظر می‌رسد، بین نارضایتی از زندگی زناشویی و میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه‌ی معنادار وجود دارد.

۴- روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد کمی و با روش پیمایش انجام شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه استفاده شده و به شیوه‌ای تحلیلی، رابطه‌ی احساس تنهایی و حمایت اجتماعی-عاطفی ادراک شده و رضایت زناشویی به‌عنوان متغیر مستقل و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان متغیر وابسته بررسی شده است. اطلاعات از طریق نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

جامعه‌ی آماری این پژوهش را زنان و مردان متأهل ساکن مناطق ۲، ۶ و ۱۵ شهر تهران در سال ۱۳۹۷ تشکیل می‌دهند که در سنین ۶۰-۲۰ سال قرار داشتند. تعداد جامعه‌ی آماری افراد همسر دار ۶۰-۲۰ در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ شهر تهران ۳۳۹۲۶۵۶ برآورد شد و حجم نمونه با توجه به فرمول «کوکران» ۳۸۵ نفر به‌دست آمد که در نهایت برای اطمینان بیشتر با دو پرسش‌نامه بیشتر یعنی ۳۸۷ نفر نمونه پژوهش انجام شد. روش نمونه‌گیری عبارت است از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی ساده. به این ترتیب که در نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تهران به سه گروه منطقه‌ای تقسیم و از هر گروه یک منطقه به عنوان نمونه انتخاب شده است. سه منطقه ۲، ۶ و ۱۵ شهر تهران مناطق انتخابی هستند. بر اساس شاخص‌بندی موجود در شهرداری تهران درباره‌ی میزان توسعه‌یافتگی مناطق (عشورنژاد و فرجی سبکبار، ۱۳۹۳)، منطقه‌ی ۲ به عنوان منطقه‌ی بالا و مرفه، منطقه‌ی ۶ به عنوان منطقه‌ی متوسط و منطقه‌ی ۱۵ به عنوان منطقه‌ی پایین به صورت تصادفی انتخاب و در هر منطقه فهرستی از محله‌های موجود در خوشه‌ها به کمک نقشه‌ی شهری تهیه شد؛ سپس از خوشه‌ها نمونه‌گیری شده و متعاقباً از واحدهای درون این خوشه‌ها با شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی نمونه‌ها انتخاب شد و در هر واحد، تا تکمیل همه پرسش‌نامه‌ها به همه‌ی خانه‌ها مراجعه شد؛ جمع‌آوری اطلاعات نیز به صورت مصاحبه‌ی حضوری مبتنی بر پرسش‌نامه انجام شد. به این ترتیب، بین سه منطقه در شهر تهران و در هر منطقه ۳۲ نفر در خوشه‌ی جنوب‌شرقی، ۳۲ نفر در خوشه‌ی جنوب‌غربی، ۳۲ نفر در شمال‌شرقی و ۳۲ نفر در شمال‌غربی و در نهایت بین ۳۸۷ نفر پرسش‌نامه توزیع شد. به این ترتیب در هر منطقه ۱۲۹ پرسش‌نامه تکمیل شد.

واحد تحلیل در این پژوهش فرد و سطح تحلیل خرد است؛ بنابراین جمع‌آوری اطلاعات از افراد مستقر در محلات انجام شد. برای تعیین حجم نمونه‌ی آماری فرمول «کوکران» به کار گرفته شد. حجم نمونه‌ی به‌دست آمده ۳۸۵ نفر است که در نهایت، برای اطمینان بیشتر و جلوگیری از ریزش نمونه با دو پرسش‌نامه‌ی بیشتر یعنی نمونه ۳۸۷ نفر پژوهش انجام شد.

ابزار سنجش پرسش‌نامه‌ی مربوط به استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفیقی از پرسش‌نامه‌ی اعتیاد به اینترنت یانگ^۱ و پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته است. آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه اعتیاد به اینترنت ۰/۹۰ گزارش شده است (قاسم‌زاده، ۱۳۸۸: ۶۸-۴۱). سلیمی و همکاران ضریب آلفای کرونباخ پرسش‌نامه را ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند (سلیمی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۰).

ابزار سنجش احساس تنهایی، پرسش‌نامه کوتاه‌شده‌ی مقیاس احساس تنهایی اجتماعی-عاطفی دی توماسو و همکاران است که سه زیر مقیاس: تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده، تنهایی ناشی از ارتباط با دوستان و نشانه‌های عاطفی تنهایی دارد. ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۹۱ گزارش شده است (جوکار و سلیمی، ۱۳۹۰).

ابزار سنجش حمایت اجتماعی، پرسش‌نامه ادراک شده زیمت و همکاران^۲ است که از سه خرده مقیاس حمایت ادراک شده از دوستان، خانواده و دیگران مهم^۳ تشکیل شده است. آلفای کرونباخ برای سه بعد ادراک حمایت اجتماعی از طرف خانواده، دوستان و افراد مهم به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۷۳ و ۰/۸۶ گزارش شده است.

ابزار سنجش رضایت زناشویی پرسش‌نامه انریچ است. این مقیاس با داشتن ۴ خرده مقیاس ۳۵ ماده‌ای می‌تواند ابزاری پژوهشی برای سنجش رضایت، ارتباطات و حل تعارض استفاده شود.

۵- یافته‌های پژوهش

باتوجه به یافته‌های پژوهش ۴۸/۱ درصد از پاسخ‌گویان را زن و ۵۱/۹ درصد را مردان تشکیل داده‌اند. از بین پاسخ‌گویان ۲۱۷ نفر (۵۶/۰۷ درصد) در گروه سنی ۳۱-۴۰ ساله با بیشترین فراوانی و ۲۶ نفر (۶/۷۱ درصد) در گروه سنی ۵۱-۶۰ ساله با کمترین فراوانی هستند. بیشترین پاسخ‌گویان در این تحقیق افراد با سن ۳۴ سال بودند. برای بررسی رابطه‌ی بین متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده در جدول شماره‌ی ۱ آمده است.

1. Young, 1988.

2. Zimet & el al, 1988.

3. Significant Other.

جدول ۱- نتایج ضریب همبستگی احساس تنهایی با متغیرهای وابسته

متغیرها		احساس تنهایی	حمایت عاطفی	رضایت زناشویی	استفاده از اینترنت
احساس تنهایی	ضریب همبستگی	۱	-۰/۵۸۳	-۰/۳۰۱	۰/۲۰۳
	سطح معنی داری		۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
حمایت ادراک شده	ضریب همبستگی	-۰/۵۸۳	۱	۰/۲۲۱	-۰/۱۹۸
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱		۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
رضایت زناشویی	ضریب همبستگی	-۰/۳۰۱	۰/۲۲۱	۱	-۰/۲۳۳
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱		۰/۰۰۱
استفاده از اینترنت	ضریب همبستگی	۰/۲۰۳	-۰/۱۹۸	-۰/۲۳۳	۱
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	

نتایج به دست آمده نشان داد، بین متغیر احساس تنهایی با متغیر استفاده از اینترنت رابطه‌ی مثبت معنادار وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد، بین متغیر حمایت ادراک شده با متغیر استفاده از اینترنت رابطه‌ی منفی معنی دار وجود دارد (هرچه حمایت عاطفی-اجتماعی افراد بیشتر شود، استفاده از اینترنت و فضای مجازی کمتر می‌شود).

همچنین بنا بر نتایج به دست آمده، بین متغیر رضایت زناشویی با متغیر استفاده از اینترنت رابطه‌ی منفی معنی دار وجود دارد. نتیجه حاکی است که هرچه رضایت از زندگی زناشویی بیشتر شود، استفاده از اینترنت و فضای مجازی کمتر می‌شود.

تحلیل رگرسیون برای تبیین متغیر وابسته

نتایج آزمون تحلیل رگرسیون بیانگر ضریب همبستگی چندگانه ($R=0/385$) است. یعنی بین متغیرها ۳۸ درصد همبستگی وجود دارد. ضریب تعیین برابر ($R^2=0/148$) گزارش شده است. ضریب تعیین تعدیل یافته برابر با ($R^2=0/141$) تعدیل یافته (به دست آمده) این یافته بدین معناست که متغیرهای وارد شده به معادله توانسته‌اند ۱۴ درصد از واریانس تغییرات مربوط به متغیر وابسته را تبیین کنند.

جدول ۲- تحلیل رگرسیون تبیین متغیر وابسته (میزان استفاده از اینترنت و فضای مجازی)

خلاصه‌ی مدل						
مدل	ضریب رگرسیون چندگانه	ضریب تعیین R^2	ضریب تعیین تعدیل شده (R^2 adj)	خطای استاندارد برآورد	F	سطح معنی داری
۱	۰/۳۸۵	۰/۱۴۸	۰/۱۴۱	۰/۷۴۱	۱۱/۳۰۶	۰/۰۰۱

با توجه به مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۲ مقدار آزمون F در سطح خطای ۰/۰۵ معنادار است، معادله رگرسیونی خطای برآورد ۰/۷۴۱ را نشان می‌دهد. با توجه به سطح معنی‌داری رابطه‌ی حاصل شده از آزمون F (مقدار آماره F برابر ۱۱/۳۰۶ است) نیز می‌توان این گونه قضاوت کرد که حضور حداقل یکی از متغیرهای مربوطه در معادله معنی‌دار است (سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰).

جدول ۳- نتایج ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیرهای پیش‌بین در متغیر ملاک

سطح معناداری	t	ضرایب غیر استاندارد		متغیرهای پیش‌بین
		Beta	خطای استاندارد	
۰/۰۰۱	۱۰/۸۰۱		۰/۴۰۲	ثابت
۰/۰۰۱	۱/۳۷۷	۰/۰۸۵	۰/۰۷۵	احساس تنهایی
۰/۰۱۴	-۱/۷۹۳	-۰/۱۰۸	۰/۰۵۸	حمایت ادراک شده
۰/۰۰۱	-۳/۵۶۱	-۰/۱۸۳	۰/۰۸۱	رضایت از زندگی زناشویی

بنا بر نتایج جدول بالا متغیر وارد شده به معادله‌ی رگرسیون رابطه‌ی معنی‌داری در معادله یافتند که ۲ متغیر (حمایت عاطفی ادراک شده و رضایت از زندگی زناشویی) تأثیر منفی و متغیر احساس تنهایی تأثیر مستقیم در میزان استفاده از اینترنت دارند.

با بررسی میزان بتاها می‌بینیم که رضایت از زندگی زناشویی بالاترین میزان بتای استاندارد (۰/۱۸۳-) را دارد و همچنین سطح معنی‌داری آن نیز ۰/۰۰۱ است که در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است و از سایر متغیرهای مستقل بیشترین تأثیر روی متغیر وابسته را دارد. پس از آن، متغیر حمایت ادراک شده بیشترین تأثیر را در متغیر وابسته دارد (۰/۱۰۸-) که سطح معنی‌داری آن ۰/۰۰۱ است و در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است.

در نهایت متغیر احساس تنهایی است که بیشترین تأثیر را در متغیر وابسته دارد (۰/۰۸۵) که سطح معنی‌داری آن ۰/۰۰۱ می‌باشد که در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است.

بحث و نتیجه‌گیری

همسو با مطالعات انجام شده که بیان می‌کند احساس تنهایی با کاهش روابط خانوادگی و ارضانشدن نیازهای عاطفی در استفاده‌کنندگان از اینترنت زمینه‌های نارضایتی زناشویی را فراهم می‌کند، در این پژوهش نیز بین احساس تنهایی، حمایت ادراک شده، رضایت زناشویی و استفاده از اینترنت رابطه‌ی معنادار دارد. بین متغیر احساس تنهایی و میزان استفاده از اینترنت رابطه‌ی مثبت معنی‌دار وجود دارد؛ به این معنی که هر چقدر احساس تنهایی بیشتر باشد، میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی بیشتر می‌شود.

بین متغیر احساس تنهایی با میزان استفاده از اینترنت رابطه‌ی مثبت معنی‌دار وجود دارد. همچنین بین متغیر حمایت ادراک شده با میزان استفاده از اینترنت رابطه‌ی منفی معنی‌دار وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی برابر با $0/198-$ و سطح معناداری برابر با $0/001$ است؛ به این معنی که هرچه حمایت عاطفی-اجتماعی افراد بیشتر شود، استفاده از اینترنت و فضای مجازی کمتر می‌شود. متغیر رضایت زناشویی با متغیر استفاده از اینترنت رابطه دارد. معنی‌داری آزمون همبستگی برابر با $0/001$ و کمتر از $0/05$ است ($p < 0/05$) بنا بر نتایج، بین متغیر رضایت زناشویی با متغیر استفاده از اینترنت رابطه‌ی منفی معنی‌دار وجود دارد. نتیجه حاکی است که هرچه رضایت از زندگی زناشویی بیشتر شود، استفاده از اینترنت و فضای مجازی کمتر می‌شود. در نظریه‌ی رابطه‌ی ناب‌گیدنز، کیفیت رابطه‌ی زناشویی اهمیت بسیاری دارد. برخلاف جوامع سنتی در جوامع امروزی روابطی که با کشاکش‌های آشکار همراه است یا مبتنی بر مصلحت‌های بیرونی است و یا اینکه بدون پیوند درونی در سکوت و خاموشی سپری می‌شود، پذیرفته نیست. با توجه به نظریه‌ی رابطه‌ی ناب‌گیدنز پیشنهاد می‌شود، پیوندهای زناشویی بر اساس عشق و صمیمیت طرفین تنظیم شود. رضایت عاطفی، حمایت متقابل، تعهد، عشق و صمیمیت و اعتماد متقابل از جمله عناصری هستند که رابطه‌ی ناب را تشکیل می‌دهند و نقش بسزایی در تحکیم خانواده و رضایتمندی زناشویی دارد.

۱۶۵

گلدر^۱ نیز نشان داد که میان استفاده از فیس‌بوک و کاهش ارتباطات درون خانواده همبستگی مثبت و قوی وجود دارد. وی اذعان داشت، فیس‌بوک یک شبکه‌ی اجتماعی مجازی است که می‌تواند یک سیستم اجتماعی مجازی را برای افراد به اشتراک بگذارد که نیازهای گوناگون اعضا در آن برآورده شود. این پیامد در مطالعات مختلفی بررسی شده است. رو آوردن به یک سیستم اجتماعی مجازی در ابتدا ممکن است جذاب به نظر آید، ولی به نظر او در سیستم خانواده و محفل‌های دورهمی، به‌جز نیازهای صحبت کردن، نیازهای روانی دیگری ارضا می‌شوند (Boyd, 2006). آفونسو^۲ نیز اینترنت را دلیل ایجاد انزوای اجتماعی و دوری از خانواده می‌داند. هابرماس نیز استفاده از اینترنت را موجب انزوا می‌داند که مانع توجه افراد به اجتماع واقعی می‌شود. همچنین از تلفیق مدل‌های احساس تنهایی و مدل هامبرگر و آرتزی می‌توان گفت، برای افرادی که احساس تنهایی می‌کنند، اینترنت یک محیط اجتماعی آرمانی فراهم می‌کند. شبکه‌های اجتماعی با بستری که برای افراد پیش می‌آورد، آن احساس تنهایی و غلبه‌یافتگی را

1. Golder.

2. Afonso.

که در رابطه‌ی زناشویی بر آنها تحمیل شده، از آنها گرفته و دنیایی از روابط بین فردی جدیدی را برای ایشان ایجاد می‌کند (Boyd Ibid, 2006).

با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت، سلامت خانواده از کیفیت رابطه‌ی همسران تأثیر می‌پذیرد و رضایت زناشویی در زمره‌ی ملاک‌های مهم این رابطه قرار دارد. ناگفته پیداست که خانواده، وقتی می‌تواند کارکردهای مهم خود را به خوبی انجام دهد که سامان یافته، مستحکم و با ثبات باشد. خانواده‌ی نابسامان، سست بنیان و ناپایدار هرگز نمی‌تواند نقش‌های مورد انتظار را به خوبی ایفا کند. بنابراین توجه به تحولات درونی خانواده و تغییر نیازهای زوجین ضروری است؛ چراکه بی‌توجهی به این تغییرات و بی‌برنامه‌گی در این باره پیامدهای مخربی را برای خانواده خواهد داشت.

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که شیوه‌ی ارتباطی در حل موفقیت‌آمیز تعارضات زوج تأثیر زیادی دارد. زوج‌هایی که به آسانی افکار و احساسات خود را با یکدیگر در میان می‌گذارند و به پذیرش و درک احساسات یکدیگر قادر هستند، رضایت زناشویی بیشتری دارند. زن و شوهرهای با توانایی برقراری ارتباط مناسب، روابط زناشویی رضایتمندانه‌تری دارند. آموزش مهارت‌های ارتباطی و زناشویی برای کسب رضایت زناشویی مؤثر است، علاوه بر این تعامل منفی زن و شوهر در ایجاد نگرش منفی و وقوع طلاق یا جدایی متغیر پیش‌بینی‌کننده‌ی قوی است (رهنما، ۱۳۸۱: ۸۰-۳۷؛ ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۶۱-۲۴۷).

حضور مستمر کاربر در شبکه‌های اجتماعی باعث تقویت روابط او با دوستان مجازی و کاهش روابط در دنیای حقیقی می‌شود. این افراد، وقت‌گذراندن در فضای مجازی را جایگزین زمانی که باید با دوستان و خانواده خود بگذرانند، می‌کنند. گاهی فرد آن‌چنان به فعالیت در شبکه‌ی اجتماعی و ارتباط با دوستان مجازی خو می‌کند که ترجیح می‌دهد بیشتر در فضای مجازی و با دوستان مجازی ارتباط داشته باشد تا با افرادی مثل همسر و اعضای خانواده که از نظر فیزیکی به او نزدیک هستند.

توجه همسران به ابعاد مختلف نیازهای یکدیگر و تلاش برای بسترسازی مناسب برای تأمین همه‌جانبه‌ی نیازهای یکدیگر به خصوص نیازهای عاطفی اهمیت بسزایی دارد. صمیمیت، پایه و اساس رابطه‌ی زناشویی است. صمیمیت یک فرایند تعاملی گسترده است که می‌تواند از بحث درباره‌ی جزئیات زندگی تا افشای خصوصی‌ترین احساسات را در برگیرد. از نظر اولسون، صمیمیت منبع قدرتمند حمایت عاطفی و روانی محسوب می‌شود و مانند یک سپر زوجین را در برابر آسیب‌ها حمایت می‌کند. نبود ارتباط و گفت‌وگو می‌تواند احساس تنهایی و نبود حمایت ادراک

شده و نارضایتی زناشویی را به‌دنبال داشته باشد. باومن^۱ در کتاب عشق سیال از اینکه مفهوم سنتی وفاداری و عشق واقعی تضعیف شده‌است، ابراز نگرانی می‌کند.

توجه و اهمیت دادن همسران به علایق، خواسته‌ها، انتظارات و نظرات یکدیگر باید مدنظر قرار گیرد. همچنین اعتماد متقابل همسران به یکدیگر در زمینه‌های مختلف نیز یکی از عوامل مهم در رضایت زناشویی است. حمایت عاطفی و درک‌شدن همسران از سوی یکدیگر و تعامل آنها بر اساس درک شرایط، روحیات، ویژگی‌ها و حساسیت‌های یکدیگر نیز از جمله عوامل رضایت در زندگی زناشویی است. همچنین احساس مسئولیت و تعهد همسر و تلاش او برای انجام‌دادن وظایف خود در قبال خانواده نقش مهمی در رضایت زناشویی دارد. در یک ازدواج توأم با رضایت، نیاز به تفاهم در خصوص نقش‌ها، هویت‌ها و سایر عوامل موثر در زندگی زناشویی احساس می‌شود. ارتباط موثر، شرط لازم برای سلامت روانی و عاطفی و ثبات رابطه‌ی زناشویی است.

اگر افراد نتوانند در محیط طبیعی و ارتباط متقابل یک رابطه‌ی خوب برقرار کنند، ممکن است برای پر کردن این خلأ عاطفی به شبکه‌های اجتماعی مجازی پناه ببرند. عامل دیگری که با روابط شبکه‌های اجتماعی مجازی در ارتباط است، نارضایتی جنسی و زناشویی است. شبکه‌ی اجتماعی می‌تواند زمینه‌ساز افزایش خیانت زناشویی و کاهش روابط در زوجین شود. امروزه، با توجه به دگرگونی در روابط اجتماعی و همچنین تغییر در نگرش‌ها، علاوه بر روابط جنسی به‌طور خاص، داشتن رابطه‌ی مخفیانه با فرد دیگر، شیفتگی و محبت نامتعارف، روابط عاطفی فراتر از دوستی عادی، استفاده از پورنوگرافی، ارتباط نامتعارف در فضاهای مجازی نیز در این تعریف می‌گنجد. نبود روابط پایدار و صمیمی با همسر زمینه را برای گرایش هر یک از همسران به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی فراهم می‌کند. بروز آسیب‌های نوظهور می‌تواند زمینه‌ساز نوع جدیدی از آسیب‌های اجتماعی و روانی باشد؛ با توجه به اهمیت کارکرد متعادل خانواده و اهمیت جلوگیری از متلاشی شدن آن، شناخت عوامل مرتبط با رضایت زناشویی که پایه‌ی استحکام‌بخش زندگی خانوادگی است، ضروری به نظر می‌رسد. می‌توان انتظار داشت که با افزایش رضایتمندی زناشویی بسیاری از مشکلات روانی، عاطفی و اجتماعی خانواده‌ها و در کل جامعه کاهش می‌یابد.

منابع

- ◀ امیرکافی، مهدی، (۱۳۸۳). «طراحی الگوی جامعه‌شناختی انزوای اجتماعی در شهر تهران»، (رساله‌ی دکتری رشته‌ی جامعه‌شناسی، به راهنمایی دکتر مسعود چلیپی. دانشگاه تربیت مدرس).
- ◀ باومن، زیگموند، (۱۳۹۲). *عشق سیال*. ترجمه‌ی عرفان ثابتی، تهران: ققنوس.
- ◀ پیوزی، مایکل، (۱۳۷۹). *یورگن هابرماس*. ترجمه‌ی احمد تدین، تهران: هرمس.
- ◀ پیرجلیلی، زهرا؛ سید محمدصادق مهدوی و مصطفی ازکیا، (۱۳۹۷). «آسیب‌شناسی تأثیر شبکه‌ی اجتماعی تلگرام بر روابط خانوادگی زوجین (شهر تهران سال ۹۵)»، *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، دوره ۹، ش ۱.
- ◀ ذوالفقاری، مریم، مریم فاتحی‌زاده و محمدرضا عابدی، (۱۳۸۷). «تعیین رابطه‌ی بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با ابعاد صمیمیت زناشویی زوجین شهر اصفهان»، *خانواده‌پژوهی*. سال ۴، ش ۱۵.
- ◀ رازقی، نادر، محمود شارع‌پور، مهدی علیزاده، (۱۳۹۶). «تحلیل کیفی انگیزه‌های عضویت در شبکه اجتماعی فیس‌بوک»، *انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، دوره ۱۳، ش ۴۷.
- ◀ رهنما، اکبر، (۱۳۸۱). «بررسی تأثیر آموزشهای حین ازدواج بر رضایت زناشویی گروهی از زوجین تحت پوشش کمیته‌ی امداد امام خمینی شهر تهران»، *ویژه مقالات علوم انسانی دانشور*. سال ۱۰، ش ۴۲.
- ◀ سلیمی، عظیمه، بهرام جوکار، روشنک نیکپور، (۱۳۸۸). «ارتباطات اینترنتی در زندگی، بررسی نقش ادراک حمایت اجتماعی و احساس تنهایی در استفاده از اینترنت». *مطالعات روان‌شناختی*. دوره ۵، ش ۳.
- ◀ شکربیگی، عالییه، (۱۳۹۶). «بررسی جامعه‌شناختی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی و ظهور تحولات در روابط زناشویی زوجین منطقه ۱ شهر تهران»، *جامعه‌شناسی ایران*. سال ۱۸، ش ۲.
- ◀ عباسی شوازی، محمد تقی، مری هاشم‌پورصادقیان، (۱۳۹۶). «مطالعه مقایسه‌ای رابطه رسانه‌های اجتماعی و شبکه‌ی روابط خویشاوندی و دوستی بین دو نسل جوان و بزرگسال شهر شیراز»، *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، دوره ۱۳، ش ۴۸.
- ◀ عشورنژاد، غدیر، حسنعلی فرجی سبکبار، (۱۳۹۳). «رتبه‌بندی اقتصادی مناطق ۲۲ گانه شهر تهران در اولویت‌بندی استقرار مراکز مالی و تجاری با استفاده از روش رتبه‌بندی و تصمیم‌گیری چند شاخصه»، *اقتصاد و مدیریت شهری*، دوره ۲، ش ۶.
- ◀ فرقانی، محمد مهدی، ربابه مهاجری، (۱۳۹۷). «رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تغییر در سبک زندگی جوانان»، *مطالعات رسانه‌های نوین*، دوره ۴، ش ۱۳.
- ◀ گیدنز، آنتونی، *پیامدهای مدرنیته*. ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران: مرکز.
- ◀ مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵). *نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور*، تهران: مرکز آمار ایران.
- ◀ ویندال، سون، (۱۳۷۶). *کاربرد نظریه‌های ارتباطات*، ترجمه‌ی علیرضا دهقان، تهران: مرکز مطالعات تحقیقات رسانه‌ها.

- Andreassen, C, (2015). "Online Social Network Site Addiction: a Comprehensive Review", *Curr. Addict. Rep.* 2 (2).
- Ali, K., L., Farrer, A., Gulliver, & K. M, Griffiths, (2015). "Online peer-to-peer support for young people with mental health problems: A systematic review". *JMIR Mental Health*, 2(2).
- Barak, A., M., Boniel-Nissim, & J., Suler, (2008). "Fostering empowerment in online support groups". *Computers in Human Behavior*, 24(5).
- Boyd, Danah, (2008). "Facebook Friend Requests as an Application of Communication Privacy Management Theory", *Computers in Human Behavior*: 29.
- Bevan, JL & R., Gomez., & L. Sparks, (2014). "Disclosures about Important Life Events on Facebook: Relationships with Stress and Quality of Life", *Computer Human Behavior*. 39.
- Chang, Hsin Hsin & Su Wen Chen, (2008). "The Impact of Online Store Environment Cues on Purchase Intention: Trust and perceived risk as a mediator", *Online information Review*. 32(6).
- Chung, J. E. (2013). "Social interaction in online support groups: Preference for online social interaction over offline social interaction". *Computers in Human Behavior*, 29(4).
- Deters, Grobe & Mehl. Matthias, (2012). "Does Posting Facebook Status Updates Increase or Decrease Loneliness? An Online Social Networking Experiment", *Social Psychological and Personality Science*. 4(5).
- Ellison, N.B. & J, Gray Vitak & R.C. Lampe, (2014). "Cultivating Social Resources on Social Network Sites: Facebook Relationship Maintenance Behaviors and Their Role in Social Capital Processes", *J. Comput.-Mediat. Commun.* 19 (4).
- Golder, B. (2007). *Looking at, Looking up or keeping up with people? Motives and uses of facebook, in proceedings of the 26th annual, SIGCHI conference on human factors in computing systems* New York: ACM.
- Grohol, John M. (2009). "Facebook Reinforces Relationship Jealousy", *World of psychology*. Retrieved from: [http://psychcentral.com/blog/archives,2009/08/11/ facebook- reinforces relationship jealousy](http://psychcentral.com/blog/archives,2009/08/11/facebook-reinforces-relationship-jealousy).
- Giota, K.G. & G. Kleftaras, (2013). "The Role of Personality and Depression

in Problematic Use of Social Networking Sites in Greece”, *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*. 7(3).

► Hanyun Huang. (2007). “Gratification-Opportunities, Selfesteem, Loneliness in Determining Usage Preference of BBS and Blog among Mainland Teenagers”, A Thesis for the Degree of Master of Science. The Chinese University of Hong Kong.

► Heinrich, L. M., & E. Gullone, (2006). “The clinical significance of loneliness: A literature review”. *Clinical Psychology Review*, 26(6).

► Hertlein, Katherine & Markie Blumer. (2014). *the Couple and Family Technology Frame-Work: Intimate Relationships in a Digital Age*. New York, Brunner-Routledge.

► Hmberger, Yair Amichai & Elisheva Ben-Artezi, (2000). “the Relationship between Extraversion and Neuroticism and the Different Use of the Internet”, *Computers in Human Behavior*. 16(4).

► Hood, M., P.A. Creed, & B.J. Mills, (2017). “Loneliness and online friendships in emerging adults. *Personality and Individual Differences*”. Advance online publication <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.03.045>.

► Holt-Lunstad, J., T.B. Smith, M. Baker, T. Harris, & D. Stephenson, (2015). “Loneliness and social isolation as risk factors for mortality: A meta-analytic review”. *Perspectives on Psychological Science*, 10(2).

► Joinson, Adam N. (2008). *Looking at, looking up, or Keeping up with People? Motives and Uses of Facebook*. In Proceedings of the 26th annual SIGCHI conference on human factors in computing systems. New York, ACM.

► Kraut, Robert E & et al , (1998). “Internet Paradox: A Social Technology that Reduces Social Involvement & Psychological Well being?” *American Psychologist journal*. 53(9).

► Kraut, Robert & et al, (1998). *Communication and Information: Alternative Uses of Internet in Housholds*, Proceedings of the CHI 98. New York, ACM.

► Kaakinen, M., T.Keipi, P. Räsänen, & A. Oksanen, (2018). “Cybercrime victimization and subjective well-being: An examination of the buffering effect hypothesis among adolescents and young adults”. *Cyberpsychology, Behavior,*

and Social Networking, 21(2).

- ▶ Kevin, Lewis & Kaufman Jason, & Gonzalez Marco, & Andreas Wimmer, & Nicholas Christakis, (2008). "Tastes, Ties, and Time: a New Social Network Dataset Using Facebook.com", Social Networks.
- ▶ Kross, E. et al, (2013). "Facebook Use Predicts Declines in Subjective Well-Being in Young Adults", PLOS One. 8(8), e69841: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0069841>.
- ▶ Kyung Hee Kim, Ryu & Chon Eunjung, & Yeun Margaret, & Choi, Eun JA. J. So-Young & Bum-Woo Nam, (2006). "Internet Addiction in Korean Adolescents and its Relation to Depression and Suicidal ideation: a Questionnaire Survey", *International Journal of nursing studies*. 43(2).
- ▶ Kuss, D. J., M. Griffiths, L. Karila, , & J. Billieux, (2014). "Internet addiction: A systematic review of epidemiological research for the last decade", *Current Pharmaceutical Design*, 20(25).
- ▶ Leidner, D. & H. Koch, & E. Gonzalez, (2010). "Assimilating Generation Y it New hires into Usaa's Workforce: the Role of an Enterprise 2.0 System", *MIS Quart. Exec.* 9(4).
- ▶ Lee, C. Y. S., & S. E. Goldstein, (2016). "Loneliness, stress, and social support in young adulthood: Does the source of support matter?" *Journal of Youth and Adolescence*, 45(3).
- ▶ Markman, D & S. Kraft, (1989). *Counseling and Therapy of Couples*. New York, Brook/Cool Publisher Company.
- ▶ Minkkinen, J., A. Oksanen, M. Näsi, T. Keipi, M. Kaakinen, & P. Räsänen, (2015). "Does social belonging to primary groups protect young people from the effects of prosuicide sites?" *Crisis*, 37(1).
- ▶ McDaniel, Brandon T & Michelle Drouin, & Jaclyn D Cravens, (2017). "Do You Have Anything to Hide? Infidelity-Related Behaviors on Social Media Sites and Marital Satisfaction", *Computers in Human Behavior*. 66.
- ▶ Moreland, J. & J. Fox, (2015). "The Dark Side of Social Networking Sites: an Exploration of the Relational and Psychological Stressors Associated with Facebook Use and Affordances", *Computer Human Behavior*. 45.

- ▶ Moody, James. (2004). "The Structure of a Social Science Collaboration Network", *American Sociological Review*. 69(2).
- ▶ Ozlem, Orsal. (2013). "Evaluation of Internet Addiction and Depression among University Students", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. ۸۲.
- ▶ Pinquart, Martin. (2008). "Moderating Effect of Dispositional Resilience on Association between Hassles and Psychological Distress", *Journal of applied Developmental psychology*.
- ▶ Räsänen, T., T.Lintonen, A.Tolvanen, & A. Konu, (2016). "The role of social support in the association between gambling, poor health and health risk-taking", *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(6).
- ▶ Song, H. & et al, (2014). "Does Facebook make you Lonely? A Meta-analysis", *Computers in Human Behavior*. 36.
- ▶ Turja, T., A. & et al (2017). "Proeating disorder websites and subjective well-being: A four-country study on young people". *International Journal of Eating Disorders*, 50(1).
- ▶ Underwood, H. & B. Findlay, (2004). "Swinburne University of Technology, Australia. Internet Relationships and Their Impact on Primary Relationships", *Behavioral Change*. 21(2).
- ▶ Wellman, Barry & Anabel Quan Haase, & James Witte, & Keith Hampton, (2001). "Does the Internet Increase, Decrease or Supplement Social Capital? Social Networks, Participation, and Community Commitment", *American Behavioral Scientist*.
- ▶ Weiss, Robert. (1973). *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*. Cmbridge, MIT Press.
- ▶ Young, k. (1999). "Internet Addiction; Symptoms, Evaluation and Treatment. Innovations in Clinical Practice", *a source book*. 17.
- ▶ Wilson, K. & S. Fornasier, & K.M. White, (2010). "Psychological Predictors of Young Adults' Use of Social Networking Sites", *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 13.
- ▶ Wu, L. (2013). "Social Network Effects on Productivity and Job Security: Evidence from the Adoption of a Social Networking Tool", *Inf. Syst. Res*. 24(1).

- ▶ Yang, Chieh-Ju & Chieh-Ju. Tung, (2007). "Comparison of Internet Addicts and Nonaddicts in Taiwanese High School", *Computers in Human Behavior*. 23(1).
- ▶ Yao, M. Z., & Z. J. Zhong, (2014). "Loneliness, social contacts and internet addiction: A cross-lagged panel study". *Computers in Human Behavior*, 30.
- ▶ Zimet, Gregory & Nancy W Dahlem, & Sara G Zimet, & Gordon K. Farley, (1988). "The Multidimensional Scale of Perceived Social Support", *Journal of personality Assessment*. 52.
- ▶ Zeitel-Bank, Natascha & Ute. Tat, (2014). "Social Media and Its Effects on Individuals and Social Systems. Human Capital without Borders: Knowledge and Learning for Quality of Life", *Proceedings of the Management, Knowledge and Learning International Conference*.